

Téereb Danyel — Juróom-Ñaareel Bi

Juróom-ñaari buur yi

Jeff Pippenger

2023-12-02

Juróom-ñaari xibaar yi di wone jaar-jaari mboolem at 1798 ba ca 22 Oktoobar 1844. Jaar-jaaru waxtu woowu dafa amoon misaal ci juróom-ñaari buur yu mujj yi ci nguurg Yuda, tambalee ca Manase ci 677 BC ba ca Sedesiya ci 586 BC.

Ci yoonu soppiku yu sell yi, benn melokaanu dooleelug malaaka bu njëkk bi mooy mandeefu lu wër àddina bépp. Ca 11 Awoût 1840, yégleb malaaka bu njëkk bi am na doole, te gannaaw loolu yégleb ba yóbbu nañu ko ci bépp kërug missiyon ci àddina si.

“Yëngu jot ci 1840–44 dafa doon won gu màgg bu kàddu ndigalu Yàlla; yégleb malaaka bu njëkk bi jëfandikoo nañu ko ba ca bépp dalu misioneer ci àddina si.” *The Great Controversy*, 611.

Ci jamono jii ci waxu yégle, malaakam Kàddug Yàlla 10 wacc na te teg benn tànk ci suuf, beneen bi ci géej gi. Rakku jigéen White won na loolu ni muy mandarga gu firndeel yaatuwaayu bataaxal bi ci àddina bépp.

“Taxawaayu malaaka bi, ak benn tànkam ci géej gi, beneen bi ci suuf si, di won yaatuwaay bu mag bi yégleb xibaar bi di jot. Dina jáll géej yu yaatu yi te dees na ko yégle ci yeneen réew yi, ba ci àddina sépp.” *The Seventh-day Adventist Bible Commentary*, volume 7, 971.

Yégle Kiris ci ndigal bi jëkk woon na ndigal bu àddina bépp.

Léegi ci atum bu jëkk ba Kiris buurub Perse, ngir kàddug Aji Sax ji mu waxe jaar ci gémmiñu Yeremiya am ay mat, Aji Sax ji yëngal na xelum Kiris buurub Perse, ba mu yégle ko ci bépp réewam, te bind itam ne: Nii la Kiris buurub Perse waxe, Aji Sax ji Yàlla asamaan bi jox na ma bépp nguuru yi ci suuf; te dénk na ma ma tabaxal ko kër ci Yerusaleem, bi nekk ci Yuda. Ana kan ci yéen ñépp ci ay nitam? Na Yàllaam ànd ak moom, te na dem Yerusaleem, bi nekk ci Yuda, ngir tabax kërug Aji Sax ji Yàllay Israyil, moom mooy Yàlla ji, gi nekk ci Yerusaleem. Ku des ci benn fu mu dëkk ba doxandéem, na nit ña nekk fa mu nekk dimbali ko ak xalis bu xalis, ak wurus, ak alal, ak jur, dolli ci sarax gu ñu joxe ak seen coobare ngir kërug Yàlla gi nekk ci Yerusaleem. Noonu kilifay kër yaayu Yuda ak Benyamin, ak saraxalekat yi, ak Lewi yi, ak ñépp ñi Yàlla yëngal seen xel, jóg nañu ngir dem tabax kërug Aji Sax ji gi nekk ci Yerusaleem. *Esra* 1:1–4.

Naka noonu malaaka bu njëkk bi yóbbu ko ca bépp kër-yoonu mission ci àddina si 11 Ut 1840, Siirus itam mi ngi xamle boppam ni mooy buur bu “bépp nguurg gi nekk ci kaw suuf si,” bi muy yégle ndigël bu njëkk bi. Wàccug malaaka bi ci Peeñu fukki xaaj, malaaka bi Yaay White wax ne “du kenn ku gën a néew nit ku tudd Yeesu Kirist,” am na benn xeetu melokaan yu wax ci èllëg ak malaaka bu màgg ba ci Peeñu fukk ak juróom-ñeent. Yaay White day xamle ne yoonu malaaka bu

njëkk bi mooy benn ak yoonu malaaka bi ci Peeñu fukk ak juróom-ñeent.

“Yesu sant malaaka bu mag ngir mu wàcc te artu waa suuf si ñu waajal seen bopp ngir ñaareelu dikkam. Bi malaaka bi génnee ci kanamu Yesu ca asamaan, leer gu tar lool te fees ak ndam doon jiitu ko. Ñu wax ma ne liggéeyam mooy leeral suuf si ak ndamam te artu nit ci merum Yàlla miy ñëw.” Early Writings, 245.

Doole bi ñu jox malaaka bu njëkk bi mooy màndarga bu fésal ne am na ci mbir mi benn wàll wu àddina bépp. Bàyyi yégleb bu njëkk ba ci jamono Kirist bi, dooleem jóg na ca sóobu ndoxu Kirist ba. Mbind mi sell yi wone na ne Israyil gépp génñ nañu dem ca màndiñ ma ngir dégg yégleb Yuuxanaa.

Noonu Yerusalem gépp ak Judée gépp, ak réew mi bépp wi wër dexu Jurdan, génñ dem ca moom; te mu sóob leen ndox ci Jurdan, ñuy wax seeni bàkkaar. Macë 3:5, 6.

Sasinu Kirist jeexital mooñu jëm woon ci Israayil gu yàgg ga, te ci boobu yoonu kàddug yonent bi, àddina bépp dafa ñëw ci dëkk ba ñuy wax Yurdan, fa ñu sóobe Kirist ci ndox. Waaye xew-xewu sóob ci ndox bi, ak li mu doon tekki ba ñu sóobee Kirist ci ndox, moo jëme woon ci àddina bépp.

Tur wu Jeoyakim mooy “Yàlla dina jóg”; te ca sóobu Almasi bi, ba Yaxya génnee Almasi ci ndox mi, màndarga wu “jóg” génñ ci ab bàmmeele bu ndox moo doon benn cëram ci dooleel boobu. Ci ñaar-fukki aaya yu njëkk yi ci Esra yi nu ba paree tudd, aaya wu juróomëel wi moo xamale tontu ñi dégg ndigal li ak baat yii: “Noonu njiit yi ci kër baay yi Yuda ak Benyamiin, ak saraxalekat yi, ak Lewi yi, ak ñépp ñi seen xel Yàlla yékkatiwoon, jóg nañu ngir dem tabax kër Aji Sax ji nekk Yerusalem.” Bu njëkk yégle bi amee doole, am na jóg; te loolu tur wu Jeoyakim moo ko tegtal.

Bés bu 11 Septàambar 2001, jëfandikukatub xibaar bu njëkk bu yëngu-yëngu mag bu malaaka bu ñetteel bi amoon na doole, ni ko misaaloon ak joxe doole xibaar bu njëkk bu yëngu-yëngu mag bu malaaka bu njëkk bi. Rakku jigéen White wax na ci yàqute Kër yu Kawe yi Ñaari ci bés boobu.

«Ndax lii mooy kàddu gi ma waxoon ne New York dinañu ko mbubbale ak mbëy gu mag gu joge ci géej? Loolu waxuma muk. Wax naa ne, bi ma doon xool kër yu mag ya di yéeg fa, etaas ci kaw etaas, ma ne: “Anaa xeetu ay seenu yu tiit doyna xeew foo xam ne Boroom bi dina jóg ngir yëngal suuf si ak ragal gu mag! Kon nag baat yi nekk ci Peeñu 18:1–3 dinañu mat.” Bépp saa yu nekk ci benn-fukki juróom-ñetti xaaj baat yi ci Peeñu mooy artu ci li nuy ñëw ci kaw suuf si. Waaye amuma leer gu sell ci lu aju ci li ngay ñëw ci New York, lu dul ne xam naa ne benn bés kër yu mag ya fa nekk dinañu daanu ndax soppiku ak tasaaroo dooley Yàlla. Ci leer gi ñu ma jox, xam naa ne yàqute ngi ci àddina. Benn kàddu rekk gu jóge ci Boroom bi, benn laal rekk ci dooleem ju màgg ji, te tabax yu rëy yii dinañu daanu. Ay seenu dinañu am, yu tar tiit ba nu mënu ko xelal.» Review and Herald, 5 Sulet 1906.

Ci dooleel bi jëkk ci jaar-jaaru benn téeméeri ak ñeent-fukk ak ñeent junni ñaari-fukk ak ñeent, Boroom bi “jóg” ngir “yëngal suuf si ak ragal gu réy”. Turu Yehoyakim dafay melal dooleel bu yékkati ndigal bu jëkk bi. Ci 11 Awoût 1840, Boroom bi jóg na ci nguuram, wàcc ci kaw suuf, taxaw ci kaw suuf si ak géej gi. Ci ndigal bu jëkk bu Cyrus, ñi takku woon jóg nañu. Yehoyakim du màndarga rekk ci ñëwug malaaka bu jëkk bi, waaye itam dafay tegtal dooleelug malaaka bu

jëkk bi.

Yehooyakim mooy ki jëkk ci ñetti buur yu mujj yi, waaye itam mooy juróomeel bi ci juróom-ñaari buur yi jiite ba Yerusalem alag. Turu juróom-ñaari buur yooyu am na solo lool ci xamle.

Juróom-ñaari buur yooyu mooy Manase, Amon, Yosiya, Yehoahas, Yehooyakim, Yehooyakin ak Sedekiya.

Ci jaar-jaari Milerit yi, Manase dafay tektal waxtu mujj ga, ci atum 1798. Manase tekki na “loo fátte”, te ci 1798 la jigéenu njaaykat bu Tir diñu ko fátte diirub juróom-ñaar-fukk at. Manase mooy kenn ci buur ya gëna bon, te am na melokaan yu yégleb yu war a seetlu.

Juróom-ñaari buur yu mujji ya Yuda dañuy firndeel jaar-jaari mboolem juróom-ñaari dënn-dënn yu mag yi, dale ci 1798 ba ci 22 Oktoobar 1844. Manase moo nekkoon buur bu njëkk ci juróom-ñaari buur yi, te ndaxte mooy buur bu njëkk ci juróom-ñaari yi, dafa doon misaal Sedeciya, buur bu mujji ci juróom-ñaari buur yi. Yeesu dafa mas a jox njàlbéen wi mujj ak njàlbéen wi tambalee benn màndarga. Sedeciya, buur bu mujji ci juróom-ñaari yi, yóbbu nañu ko ca jaamug njaamug Babilon. Buur bu njëkk ci juróom-ñaari buur yu mujji yi itam yóbbu nañu ko ca njaamug Babilon, ngir firndeel ni dees na yóbbu buur bu mujji bi ca njaamug Babilon.

Te Boroom wax na Manase ak askanam, waaye dégguña ko. Moo tax Boroom bi indi ci seen kaw njiiti xare yi bokk ci mbooloom buurub Asiri, ñu jàpp Manase ci xeer ya, tēj ko ak jéng, yóbbu ko Babilon. Bi mu nekke ci coono, mu ñaan Boroom Yàllaam, toroxlu lool kanam Yàllay maamam yi, te mu ñaan ko; te Boroom nangu ko, dégg ay ñaanam, delloo ko Yerusalem ci nguuram. Noonu Manase xam ne Boroom mooy Yàlla ji. 2 Chronicles 33:10–13.

Xam-xamu Manase ci Aji Sax ji mooy Yàlla, am na ciñ bi ñu ko jële woon ci nguuram, ba noppi delloo ko ci nguuram. Nebukadnesar itam, ni ko deme ci Manase, xam na Aji Sax ji bi ñu ko jële woon ci nguuram, te gannaaw loolu ñu delloo ko ci nguuram.

Te ci mujj fan yi, man Nebukadnesar, maa yëkkati sama bët yi ba asamaan, te sama xel dellu ci man; ba noppi ma barkeel Kawe Ki gën a Kawe, te ma sant ak teral ki dund ba fàww, moom mi nguuru am nguuru gu dul jeex, te ay maam-aadamaam di jóge xeet ba xeet: te ñépp aji dëkk ci suuf dañuy jappe ni dara; te mooy def li ko neex ci mbooloom asamaan ak ci biir way-dëkku suuf; te kenn manul tere ay loxoam, walla wax ko: “Lan nga def?” Ci saa si it sama xel dellu ci man; te ngir ndamlu sama nguuru, sama teranga ak sama leer dellu ci man; te samay waxtaankat ak samay sang yi seet man; te ñu samp ma ci sama nguuru, te yeneen ngénéel gu yaatu yokku ci man. Léegi man Nebukadnesar maa ngi sant, màggal, te teral Buurub asamaan, moom mi ay jëfam yépp di dégg, te ay yoonam di àtte; te ñi dox ci réy-réylu, man na leen toroxal. Daniel 4:34–37.

Xew-xewu Manase am na ci Nebukadnesar. Manase dafay “waxtu mujj” bi ci jaar-jaaru ñetti buur yu mujj yi gu Yuda, ak dikkug kàddug yégle gu juróom-ñaar-fukk at yi ñu njaamloo.

Nebukadnesar dafay itam tegtal “waxtu mujj” bi ci jaar-jaaru ñetti ndigël yi, ni 1798 doon “waxtu mujj” bi ci jaar-jaaru juróom-ñaar-fukk ñaari dënn yi. Ci aaya yi ñu fekke leen fii, xelum Nebukadnesar dellu na ci moom “ci mujjug fan yi.” “Mujjug fan yi” dees na ko itam wax ci

Daniyel saar 12.

Waaye yow, demal sa yoon ba mu jeex; ndaxte dinga noppalu, te dinga taxaw ci sa cér ci mujjug fan yi. Daniel 12:13.

“Muju fan yii” ci Daniel saar fukk ak ñaar mooy “waxtu mujj”, ndaxte ñu waxoon na Daniel mu dem “ba mujj gi”. Ci jamono jooju Daniel dina “tax ci céram”. “Tax ci céram” tekki na matal ay njariñam, te loolu la Daniel def ba biñu ubbee téereem ca muju fan yii, mooy “waxtu mujj”. Ci jamono jooju dina am “yokku xam-xam” bu ñi am xel di ko dégg. Ca muju fan yu Nebukadnesar “xam-xamam” dellu ca moom.

«Bu Yàlla joxee nit liggéey bu jagleel ci kaw, war na taxaw ci sa wàll ak sa berab, ni Danyeel defe woon, waajal ngir tontu woote Yàlla, waajal ngir matal ay jëfandikoom.» Manuscript Releases, volume 6, 108.

Manase moo mel ni “waxtu mujju” ci jaar-jaaru ñetti buur yu mujj yi Yuda, te Nebukadnesar moo mel ni “waxtu mujju” ci biir ñetti ndigël yi. Gannaaw Manase, doomam Amon moo ko topp.

Amon tekki na “jàngale” te mu ngi tegtal jamono ji nga xam ne amoon na ci “yokku xam-xam” gu doon jàngal “ñi xereñ yi” ci ndigalu wax ji ñu ubbiwoon. Gannaaw Amon nag, Yosiya la ko topp, moom rekk ci juróom-ñaari buur yi moo am jaar-jaaru yonent bu baax xees, doonte mu jaxasoo.

Yosiya tekki “fondemañu Yàlla”, te muy mel niñu tabax dëgg yi ñu ubbiwaat woon ca “waxtu mujj” ga. Yokkuteg xam-xam ga Amon doon firndeel, William Miller dafa ko dajale ci njubalu Jibiril ak yeneen malaaka yu sell yi. Liggéeyu Miller mi, turu Yosiya moo ko firndeel, ndaxte moom moo samp fondemañ yi ci yëngu-yëngu bi. Am na lu ëpp ci lu war a xamle ci mbiru Yosiya, waaye léegi dinañu jëm ci doomam Yowakaas.

Yehoahaz amoon na ñett ak ñaar-fukk ak ñett ba mu tàmbalee nguuru; te nguuru na ñetti weer ci Yerusalem. Turu yaayam di Hamutal, doomu Yeremiya mu Libna. Mu def lu bon ci kanam Aji Sax ji, mel ni lépp lu ay maamamoonam defoon. Te Firawun Neko jébbal ko ca Riblah, ci suufsuuf Hamat, ngir mu bañ a nguuru ci Yerusalem; te mu teg réew mi xalis ju mat téeméri talantu xalis xalis ak benn talantu wurus. Te Firawun Neko def Eliyakim, doomu Yosiya, buur ci wàllu Yosiya baayam, te soppi turam nekk Yehoiyakim, te yóbbu Yehoahaz. Mu dem Misra, te fa la deewee. 2 Buur Ya 23:31–34.

Jehoahaz tekki ne “Yexowa jàpp na”, te Farawon Neko moo ko jàpp. Jehoahaz, doomu Yosiya bi, Farawon Nekoh moo ko jàpp te wuutu ko ak rakkam Eliyakim, mi tekki “Yàlla buy yékkat”. Gannaaw loolu, Farawon Nekoh soppi Eliyakim turam, tudde ko Yehoiyakim, mi tekki “Yàlla dina yéeg”. Coppiteg tur mooy mandarga ab diggante kóllère, te ci joxug dooleb njëkk bataaxal bi, Yàlla dugg ci kóllère ak benn xeet, fekk muy waral itam mu romb xeet wu nekkoon ci kóllère bu jiitu.

Ci 11 weeru At 1840, nguurug Otomaan, miir mi nga doon aji fésal ci ñeenti ngelaw yi ñu waccewoon ngir ñetti téeméri ak juróom-benn fuk ak benn at ak fukk ak juróom-ñent fan, dañu leen tere, walla ni Jehoahaz tekki, dañu leen “jàpp”. Ci jamono jooju itam, ñu def Eliakim buur, te soppi turam mu doon Jehoiakim, maanaam “Yàlla dina jóg”. Gannaaw Jehoiakim, doomam

Jehoiachin moo ko topp, te moom am na ñetti tur ci Mbind mi.

Turu Yeoyakiin tekki ne “Boroom bi dina taxawal te tabbax.” Moom mooy doomu Yeoyaakim, te mooy màndargaal agsiwaayu ñaareelu malaaka bi ci biti 1844, ndaxte Yàlla “taxawal na te tabbax na” been xuru Protestan bu bees, bu dëggu. Baatu ñaareelu malaaka bi am na kàttan jaarale ko ci waxu Yuuxu Guddi gi, te Yekoniya ak Koniya tekki nañu ne “Yàlla dina tabbax.” Ñetti tur yi, kenn ku nekk yore benn tekki, dañuy teewal bokkug Yuuxu Guddi gi ak baatu ñaareelu malaaka bi. Ci tuuru Xel Mu Sell mi mujj, bi xew ci biir Yuuxu Rëy mi, lañuy màndargaal téeméeri ak ñeent-fukki ak ñeenti junni ñi. Màndargaal téeméeri ak ñeent-fukki ak ñeenti junni ñi, ñu ngi ko wone woon ci Yuuxu Guddi gi ci yëngu-yëngu Millerite bi, te Yeoyakiin, miñu diitalee itam Yekoniya ak Koniya, mooy màndargaal màndargaal gi.

Ni ma wax nekk, boroom bi wax na, bu fekke ne Konya, doomu Yeoyakim buur Yuda, doon sama màndarga ci sama loxo ndeyjoor, dinaa la foqee fa. Te dinaa la jébbal ci loxoy ñiy wut sa bakkan, te ci loxoy ñi nga ragal seen kanam, maanaam ci loxoy Nebukadnesar buur Babilon ak ci loxoy Kalde yi. Dinaa la sànni, yow ak sa yaay ji la jur, ci beneen réew, fu ngeen judduwul; te fa ngeen di dee. Waaye réew ma ñuy bëgg a dellu ca, duñu fa dellu. Ndax nit kii di Konya, xanaa mooy rab bu ñakk teraanga te daanu? xanaa mooy ndab li neexul kenn? lu tax ñu sànni moom ak askanam, te sànni leen ci réew mu ñu xamul? Éey suuf, suuf, suuf, déglul kàddug Boroom bi. Yeremiya 22:24–29.

Yoyakin, Yekoniya ak Koniya dañuy jàppandi jamono bu sellee biir, bi malaaka ñaareel bi ànd ak yégleb Woote gu Diggante Guddi gi. Moom dafa tegu jamono bu sellee bu ñi ñakk xel ñi. Buur bu bon bi dafa tegu ñi di janqiy Laodise yu ñakk xel, ñi ci jamono bu sellee bi dogaluñu ngeen a jot màndarga rab wi ndaxte dañu leen tifli ba fàww ci gémmini Boroom bi.

Saños bi nekk ci ndijooru ndeyjooru Yàlla mooy moom sellam, te ñiñu tufli génne ci gémmini Boroom bi ba ñuy sellale junni téeméeri ñeent fukk ak ñeent junni nit, dañuy taxaw ci juuyoo ak Serubabel, góor ga woon am ci loxoom plomb bi ñu wax ne “juróom-ñaari yoon.”

Waxal Serubaabel, boroom nguur gu Yuda, ne ko: Dinaa yëngal asamaan ak suuf; dinaa daan buurug nguuri yi, dinaa alag dooleb nguuri xeeti xarnu yi; dinaa daan kareta yi ak ñi ci war; fas yi ak ñi ci war dinañu daanu, ku nekk ci saamaram mbokkum. Bés boobu, wax na Aji Sax ji Boroom mbooloom xare yi, dinaa la jël, yaw Serubaabel, sama jaam, doomu Sealtiel, wax na Aji Sax ji, te dinaa la def ni aña bu màndarga, ndaxte tànn na la, wax na Aji Sax ji Boroom mbooloom xare yi. Agge 2:21–23.

“doj gañu” bi di “juróom-ñaari yoon” mooy “plomb” bi nekk ci loxob Serubabel, te moom lañu koy tektal ni mooy “saxal” bi Yàlla di jëfandikoo ngir tëj téeméeri ñeent-fukki ak ñeenti junni. Saxal bi, walla “mandarga” bi, dañuy ko teg ci ñi “di jooy te yuuxu” ndax ñaawtéef yi ñuy def ci Yerusaleem. Jooy ak yuuxu jooju mooy melokaanu xew-xew bi ñi ñu tëj di jaar, te màndargaal ak yuuxu jooju mooy nataalu tontu bi nekk ci seen biir ci paj bi di “juróom-ñaari yoon.” Moo di wàññi seen bàkkaar ak bàkkaar yi seen baay yi def. Moo di nangu ne dootuñu doon doxandoo ak Yàlla, te Yàlla itam dootul doon doxandoo ak ñoom, ba ca yéemu 18 Sulet 2020. Moo di natt bi ñu laaboon ci atum 1863, ci jamono ji Filadelfi nekkoon ci wàlluwaay ba jëm Laodise. Loolu doon na misaalal

jamono ji ñi Koniya waral di tegu ba fàww ni ay janq yu doyadiw ci Laodise, te ñi Serubabel waral di tegu ba fàww ni ay janq yu xam ci Filadelfi.

Gannaaw Yeyooyaakin, Sedesiya topp ko, moom di bu mujj ci juróom-ñaar ñi. Naka noonu Manase doon na tegtal atum 1798 ak “waxtu mujj gi,” noonu it Sedesiya war na tegtal 22 Oktoobar 1844, bi peeñ ma di “wax te du fen.” Sedesiya tur la buy sosoo ci booloo ñaari baat yu Ebrë. Benn baat bi mooy “Yexowa,” te dees na ko boole ak baat bi ñuy tekki ci Daniel sarax 8, aaya 14 ni “setal.” Sedesiya tekki na sellalu kër Yàlla gi, gi tàmbalee 22 Oktoobar 1844.

Juróom-ñaari buur yu Judaa yu mujj yi dañuy teewal jaar-jaaru nettali gi buy dox ndank-nandank gannaaw 1798 ba 22 Oktoobar, 1844. Yehooyaaqiim mooy mandarga 11 Awa, 1840, te loolu it mooy teewal 11 Sàttumbar, 2001. Moom mooy itam mandarga dooleel kàddu malaaka bu jëkk bi, te ñu ko jëfandikoo ci aaya bu jëkk bi ci téereb Danyeel saar bi jëkk. Kon nag, taxawaay bi ak wér-gu-yaramu Danyeel saar bi jëkk mooy dooleel kàddu malaaka bu jëkk bi, ni ñu ko teewale ci Peeñu gi saar fukk. Ci Peeñu gi saar fukk Almasi wàccoon ak ab téere bu ndaw ci loxoom, te ñu sant Yowaana mu lekk ko. Looloo tax nattu bu jëkk bi ci téereb Danyeel jëm ci lekk.

Nun dina tēggin wàll yii ci bind bu ci topp.

Te mu ne ma: “Doomu nit ki, lekkal sa biir te feesal sa yet ak téere bii maa lay jox.” Noonu lekk naa ko; te mu neex sama gémmiñ ni lewru ci saf-safam. Ezekiel 3:3.